

Públic

LES CAUSES DE LA DESCONEGUDA I OCULTADA

POBRESA INFANTIL A CATALUNYA

Vicenç Navarro

Catedràtic Emèrita de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques,
Universitat Pompeu Fabra; director del JHU-UPF Public Policy Center

12 d'agost del 2020

Un dels principals problemes socials que existeixen a Catalunya és l'elevadíssima taxa de risc de pobresa i exclusió social de les criatures, nens i nenes i joves adolescents, una de les més elevades d'Espanya i de la UE-15 (el grup de països d'un nivell de riquesa similar a la Unió Europea). Una tercera part de la població menor de 16 anys està en aquesta situació (33% a Catalunya, 30% a Espanya i 20,6% a la mitjana de la UE-15, segons les dades proporcionades per l'Idescat i Eurostat per a la taxa AROPE –At Risk of Poverty or Social Exclusion–, un indicador europeu que mostra quin percentatge de la població es troba en risc de pobresa o exclusió social).

Un dels tipus de llars que es caracteritza per tenir aquest elevat nivell de risc de pobresa són **les llars monoparentals** (que representen al voltant d'un 10% de totes les famílies a Catalunya). **La gran majoria d'aquestes llars estan formades per dones i les seves criatures, amb molt escassos recursos com a conseqüència de no tenir una ocupació en el mercat de treball o per tenir-la en l'economia informal o en l'economia dels serveis, a on predominen els salaris baixos i la precarietat. A Catalunya, tenir treball no vol dir que no siguis pobre. En realitat, el 12% de les persones ocupades continuen estant en risc de pobresa.** Per aquest motiu, tot i que l'**eliminació de la bretxa salarial** que existeix entre les dones i els homes és una **mesura urgent i necessària**, es tracta d'una **mesura insuficient per sortir de la pobresa**, perquè els salaris entre els homes en aquests sectors de l'economia de les cures són molt baixos (dels més baixos de la UE-15), **amb la qual cosa la igualació dels salaris per gènere no permetria a la majoria de les dones de llars pobres sortir de la pobresa.**

Aquesta situació s'ha accentuat durant el període conegut com la Gran Recessió, **com a conseqüència de l'aplicació de polítiques públiques (com les reformes laborals del 2010 i el 2012) aprovades a la Corts espanyoles (amb el suport actiu – amb el vot a favor– o passiu –amb una abstenció, és a dir,**

facilitant la seva aprovació– dels partits governants –CDC i UCD– a Catalunya) i també al Parlament de Catalunya que van afeblir significativament els sindicats, polítiques responsables del creixement de la precarietat i de la limitació dels salaris, els quals són (en els sectors a on les dones són majoria) dels més baixos de la UE-15. Això queda reflectit en el fet que el percentatge de la força laboral sindicalitzada a Catalunya és d'aproximadament el 10%, dels més baixos a Espanya (a on ho està el 13,6% dels treballadors) i a la UE-15 (a on, com a mitjana, ho està el 33,6%).

L'escassa ajuda a les famílies per part de la Generalitat de Catalunya (i que s'ha vist clarament durant la pandèmia)

Però hi ha una altra causa de la pobresa infantil, i és la **limitada disponibilitat dels serveis públics d'ajuda a les famílies, com ara els serveis d'atenció i educació a la infància** (anomenats guarderies a Catalunya) **i els serveis d'atenció a la dependència** (ja siguin serveis domiciliaris o residencials –com les residències de la tercera edat–), serveis que es coneixen als països escandinaus com el **Quart Pilar de l'Estat del Benestar** (i que complementa els altres tres grans drets socials: el dret a la sanitat, el dret a l'educació i el dret a la jubilació).

Aquest dret, el d'accés als serveis del quart pilar, **està molt limitat a Catalunya (i a Espanya), i això afecta molt negativament les famílies catalanes. I dir famílies vol dir, a les cultures llatines, dones.** És precisament la feblesa de les dones a Catalunya i a la resta d'Espanya el que explica les **limitacions en alguns casos, i la manca de dret en d'altres, a l'accés a aquests serveis d'ajuda a les famílies, fet que constitueix una de les causes de la pobresa infantil**, perquè això no permet o dificulta la integració de la dona en el mercat de treball, una de les principals causes de la pobresa maternal i, per tant, infantil. Hi ha més que evidència suficient en els abundants estudis sobre aquesta matèria que **per reduir la pobresa infantil és més eficaç promoure aquests serveis d'ajuda a les famílies que fer transferències assistencials a les llars pobres, a més a més de promoure la participació de la dona en el mercat laboral.**

La integració de la dona en el mercat de treball és una condició necessària per reduir la seva pobresa, encara que no suficient. Cal augmentar els salaris, i per això cal empoderar els sindicats, i les dones dins d'ells. Per a la majoria de les dones que pertanyen a les classes populars, l'alliberament requereix, doncs, del seu empoderament tant com dones com treballadores. **Les reivindicacions de gènere i les reivindicacions de classe social**

són fonamentals per resoldre el problema de la pobresa infantil.

Las causes polítiques de la pobresa infantil: Catalunya ha estat governada per partits de dretes durant la major part del període democràtic

Aquesta relació preferencial entre l'alliberament de la dona i l'alliberament de les classes populars ha estat, precisament, l'experiència dels països escandinaus, a on han governat coalicions de partits d'esquerres durant la major part del temps transcorregut des de la II Guerra Mundial. Tant els partits d'esquerres com els sindicats són forts (el percentatge de treballadors sindicalitzats és d'un 67% a Suècia, un 66% a Dinamarca, un 60% a Finlàndia i un 49% a Noruega). Com a conseqüència, **tenen el quart pilar de l'Estat del Benestar més desenvolupat a Europa, juntament amb les desigualtats socials per gènere i per classe social més baixes, així com els nivells més baixos de pobresa infantil.**

A Catalunya, no obstant això, les esquerres han tingut **escàs poder (han governat la Generalitat de Catalunya tan sols set anys durant el període democràtic). Catalunya, juntament amb Castella i Lleó, ha estat la comunitat autònoma a Espanya governada per les dretes durant més de temps (33 anys) al**

llarg d'aquest període, amb l'excepció d'Euskadi (37 anys). En el cas de Castella i Lleó, ha estat governada per la dreta majoritària a Espanya, el PP, i en el cas de **Catalunya, aquesta ha estat governada primer per una coalició d'un partit liberal (CDC) amb un partit cristianodemòcrata (UDC), i després pel mateix partit liberal (Junts per Catalunya, hereu de CDC) amb un partit de centreesquerra (ERC), que ha donat, aquest últim, prioritat a la seva estratègia nacional per sobre de la social.** Així, ha justificat el seu suport a Junts per Catalunya (la força majoritària dins de la coalició de govern) pel fet de compartir un projecte comú prioritari per a totes dues formacions polítiques: **la independència de Catalunya.**

El principal argument d'ERC a favor d'aquest projecte, així com de Junts per Catalunya, és que el subdesenvolupament social de Catalunya (la seva elevadíssima pobresa infantil n'és un indicador) **es deu a la seva pertinença i supeditació a l'Estat espanyol.** Com que les dades de subdesenvolupament social d'aquest Estat, encara que lleugerament millors, són molt semblants a les de Catalunya (veure el meu article "El gran silenci eixordador sobre la pobresa a Espanya", *Públic*, 25.07.20), **aquest argument, a primera vista, sembla coherent i és promogut activament pels mitjans públics d'informació que pertanyen a la Generalitat de Catalunya (i, molt especialment,**

TV3 i Catalunya Ràdio). Pel que sembla, han convençut una part àmplia del públic català, que, fins i tot sent minoritària, està molt mobilitzada, **de manera que el procés per aconseguir la secessió de Catalunya ha centrat la vida política i mediàtica de Catalunya (i d'Espanya), amb la qual cosa s'ha ignorat o ocultat l'enorme crisi social de Catalunya.** La seva demanda d'assolir la independència durant el seu mandat va portar des del principi del "procés" un gran enfrontament amb l'Estat espanyol, **el qual havia conservat, amb escassa renovació, els seus aparells repressius, inclosos els de seguretat de l'Estat, així com el judicial.** Dels 16 membres del temut Tribunal d'Ordre Públic, deu van passar a ser membres de l'Audiència Nacional o del Tribunal Suprem (veure "El Tribunal de Orden Público y la Audiencia Nacional. De aquellos polvos estos lodos", d'Enrique Roldán Cañizares, *ZonazeroO*, 03.11.17). I les clavegueres van continuar actuant en els aparells repressius de l'Estat amb la col·laboració dels principals mitjans d'informació, **el principal objectiu de les quals va ser mantenir les institucions produïdes per una transició molt poc modèlica (resultat d'un gran desequilibri de forces), que va implicar la continuïtat del personal procedent de la dictadura a gran part de les institucions de l'Estat i als seus principals mitjans d'informació,** fins al punt que un diari que va jugar un paper clau en aquesta transició com va ser *El País* va ser dirigit pel que fou el director de la televisió de la dictadura, el Sr. Juan Luis Cebrián

(veure el meu llibre *Bienestar insuficiente, democracia incompleta. De lo que no se habla en nuestro país*, Anagrama, 2002).

Els dirigents dels partits independentistes saben que el "procés" que havien dissenyat no assoliria el seu objectiu

Qualsevol coneixedor de la història recent d'Espanya amb la capacitat crítica de qüestionar la imatge promoguda per l'establishment politicomediàtic espanyol que la transició de la dictadura a la democràcia va ser modèlica podia preveure que l'Estat espanyol actual, que no està basat en una ruptura amb l'Estat dictatorial anterior sinó en la seva acomodació, no permetria que hi hagués un referèndum sobre una possible secessió de Catalunya. Per aquest motiu, mobilitzar les seves bases electorals prometent que això era possible, era demanar una impossibilitat de la qual és difícil acceptar que els líders dels partits independentistes no en fossin conscients. El fet que hi insistissin va respondre, doncs, a un altre projecte, no fet mai explícit: que hi hagués un referèndum sobre la independència realitzat en unes condicions favorables al "sí", que justificuessin així la seva posterior declaració d'independència. Era obvi que el referèndum no tenia les suficients garanties perquè tingués la base legal i legítima per

assolir la independència (tal com el lehendakari Urkullu va advertir al president Puigdemont). Però la predictable resposta que li va donar **Puigdemont va ser que això era resultat de la prohibició del govern espanyol, que no va permetre aquestes garanties (la qual cosa ja sabien des del principi). L'Estat era, doncs, el responsable d'una posició que els permetia legitimar, en certa manera, el que van fer: declarar la independència basant-se en els resultats de l'1 d'octubre.**

La inevitable aplicació de l'article 155 de la Constitució era inevitable, i això va tenir un efecte devastador per a la gran majoria del poble català que, per cert, no és independentista. Les polítiques d'austeritat van ser aplicades amb tota força pel govern del PP presidit per Rajoy.

Les conseqüències del "procés" liderat pels partits independentistes

És impensable, repeteixo, que els dirigents dels partits independentistes no fossin conscients d'aquesta realitat (l'existència a Espanya d'un Estat altament repressiu, hereu d'un Estat dictatorial anterior) i que no coneguessin que la seva estratègia (desenvolupada en el seu famós "procés") portaria a aquest empitjorament de la situació política i a aquesta elevada repressió. Per aquest motiu cal assumir que

consideraven que aquesta conflictivitat era necessària, amb finalitats partidistes, per mobilitzar i expandir les seves bases, una política que els era rendible electoralment. Com una miqueta cínicament havia dit la consellera Irene Rigau (de CDC), ***“la principal productora d'independentistes a Catalunya és la política repressiva de l'Estat espanyol”***. No hi ha dubte que el fet que diversos dirigents independentistes siguin avui a la presó o a l'exili ha afavorit la seva mobilització electoral. **Però aquesta conflictivitat, que beneficia els moviments identitaris nacionalistes a banda i banda de l'Ebre, i molt en particular els partits de dretes –l'espanyolista, el PP, i l'independentista, CDC i el PDECat– (que, com sempre, intenten presentar-se com els “grans patriotes”) ha fet un mal enorme a les classes populars, la crisi social de les quals –inclosa l'elevadíssima pobresa infantil– (creada precisament per una aliança en temes econòmics i socials entre les dretes dels dos pols nacionals i identitaris) ha quedat totalment ocultada.**

L'enorme, desconeguda i ocultada pobresa infantil a Catalunya (i a Espanya) es podria resoldre, però cal un canvi profund del context polític en totes dues

Avui la **força hegemònica** dins de l'independentisme continua sent **la dreta hereva del pujolisme, que representa la seva visió més radicalitzada i intransigent.** El seu argument que **una**

Catalunya independent seria més pròspera ignora que allò que determina **la qualitat de vida de les classes populars a un país no és el seu nivell de riquesa (Catalunya és més rica que la mitjana de la UE), sinó la distribució d'aquesta riquesa.** Els EUA –un punt de referència de la ideologia liberal– és el país més ric del món i, no obstant això, és un dels països de l'OCDE amb pitjors indicadors de qualitat de vida i amb majors desigualtats. El subdesenvolupament social de Catalunya i de la resta d'Espanya no es deu al fet que no existeixi suficient riquesa, sinó al fet que aquesta està pèssimament distribuïda (veure el meu llibre *El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias*, Anagrama, 2009). **Les polítiques neoliberals que han estat aprovades per les dretes catalanes a les Corts espanyoles (desenvolupades en aliança amb les dretes espanyoles), i la contínua promoció de les sensibilitats econòmiques d'aquesta orientació als mitjans de persuasió que el govern de la Generalitat controla** (l'economista més visible als mitjans públics de la Generalitat de Catalunya, tant en TV3 com a Catalunya, és un dels economistes més ultraliberals d'Europa, assessor de Davos, que privatitzaria tot l'Estat del Benestar, incloses les pensions), **han estat responsables que Catalunya sigui un dels països més desiguals, amb una de les pobreses infantils més elevades de la Unió Europea.**

Sembla que, per fi, s'estan escoltant algunes veus dins de l'independentisme que reconeixen que potser es podria haver fet alguna cosa malament. El que és obvi comença a semblar-los clar. **La independència desitjada per aquests partits no pot ni ha de ser duta a terme per una minoria de la població a Catalunya (per molt mobilitzada que estigui), i encara menys per una minoria que no tingui el suport de la gran majoria de les classes populars. Només el 34 o 35% del cens electoral dona suport a la independència (i, per cert, el 20% del vot a partits independentistes no és independentista, sinó federalista, segons l'últim baròmetre del Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat de Catalunya). Els seus representants al Parlament de Catalunya no tenien ni tenen el mandat democràtic per declarar la independència. La seva estratègia era i és merament partidista (a fi d'aconseguir la seva permanència en el poder polític i mediàtic del país), sense considerar ni tenir en compte les necessitats actuals de la població, mentre obstaculitzen les mesures econòmiques i socials, com l'aprovació dels pressupostos generals de l'Estat, que haurien acabat amb les polítiques de retallades, cosa que hagués beneficiat les classes populars de Catalunya i de la resta d'Espanya. Un cop més, el "procés" ofega i impedeix el progrés social.**

Avui és necessari per al bé del país que hi hagi un canvi a les direccions d'aquests partits per poder establir una aliança amb les forces polítiques reformistes espanyoles que **estan lluitant (enmig d'una gran hostilitat per part de les dretes espanyoles i catalanes) per canviar l'Estat espanyol, amb l'establiment d'un nou ordre social, amb una visió policèntrica i polièdrica de l'Estat, amb una mirada plurinacional que posi la justícia social i la solidaritat al centre de les intervencions públiques, en el context d'unes institucions plenament democràtiques, amb el reconeixement del dret a decidir sobre el nivell d'articulació territorial entre les seves diferents nacions. Creure que Catalunya pot canviar sense canviar Espanya és un error que només conduirà a perpetuar realitats com l'elevadíssima pobresa infantil que hi ha a tots dos territoris. Així de clar.**